

Sivistysvaliokunta

Asia: Lausunto sivistysvaliokunnalle kulttuuripoliittisesta selonteosta

Viite: VNS 8/2024 vp Kulttuuripoliittinen selonteko

Yleistä kulttuuripoliittisesta selonteosta ja poliittisesta ohjauksesta →

- tulee kytkeä luovien alojen kasvustrategiaan ja teollisuuspoliittiseen strategiaan
- koulutus-, kulttuuri-, elinkeino- ja tki-poliittiseen ohjaukseen
- Euroopan unionin tavoitteisiin sekä
- tulee pohjautua systeemiseen kokonaisnäkemykseen ja käsitteistöön
- toimeenpano annettava sopivalle julkiselle organisaatiolle

Sivista pitää kulttuuripoliittista selontekoa pääosin onnistuneena. Sivistan mielestä tulisi varmistaa, että selonteon tavoitteet kytketään valmisteilla olevaan luovien alojen kasvustrategiaan. Selonteossa voitaisiin myös hyödyntää teollisuuspoliittisen strategian viesti, että Suomessa on lisättävä aineettomia investointeja arvonnäkökulman ja tuottavuuden kasvattamiseksi ja elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi. Sivistan mielestä kulttuuri- ja luovat alat on saatava pysyvästi osaksi laajempaa koulutus-, kulttuuri-, elinkeino- ja tki-poliittista ohjausta.

Selonteossa tulisi nojata Euroopan unionin kulttuuri- ja luovia aloja koskeviin tavoitteisiin ja käsitteisiin. Euroopan unionin kulttuurin toimenpideohjelman 2023–2026 prioriteetteina on voimistaa kulttuuri- ja luovia aloja, vahvistaa osallisuutta kulttuuriin ja kulttuurin asemaa yhteiskunnassa, valjastaa kulttuuri edistämään planeetan kestävyttä sekä vahvistaa ulkosuhteita kulttuurin avulla. Nämä tulisi olla mukana kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteissa.

Sivistan mielestä kulttuuri- ja luovien alojen edistämisen on pohjauduttava vahvemmin systeemiseen kokonaisnäkemykseen alan ekosysteemistä sekä tutkittuun tietoon, jonka perusteella alaa kehitetään pitkäjänteisesti. Suomessa tulee luoda yhteisesti sovittu käsitteistö ja tilastointi, joka pohjautuu eurooppalaiseen käytäntöön (cultural and creative industries).

Kulttuuri- ja luovia aloja tulee katsoa kokonaisuutena sisältäen ytimessään taiteen. Kulttuuri- ja luovat alat voisi hahmottaa pyramidina, jonka perustana on taidekasvatus ja yksittäiset luovat taiteilijat ja tekijät, keskellä taideorganisaatiot ja p&k-yritykset. Huipulla on skaalautuva bisnes. Jokaiselle pyramidin portaalle tulisi luoda soveltuvat rahoitusinstrumentit.

Kulttuuri- ja luovilla aloilla julkiset palvelut ja alan yritykset kytkeytyvät ja verkostoituvat toisiinsa. Siksi kulttuuri- ja luovia aloja tulisi ohjata vahvasti yhteistyössä ministeriöiden välillä. Ennen kaikkea kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanoon tulisi panostaa. Ilman toimeenpanevaa organisaatiota selonteon tavoitteita on haastavaa edistää. Kulttuuri- ja luovien alojen edistämisen toimeenpano tulisi antaa tehtäväksi sopivalle julkishallinnon organisaatiolle. Esimerkiksi tulevan Kulttuuriviraston tehtäviin voisi sisällyttää osaltaan myös luovien alojen edistämisen.

Selonteon toteuttamiseksi laadittavan toimenpidesuunnitelman laatu on myös avainasemassa. On keskeistä, että toimenpidesuunnitelmaa ei sirpaloida taidealakohtaisiin yksittäisiin tavoitteisiin, vaan kokonaisuutta katsotaan isompien rakenteiden, rahoituksen ja mahdollistavan lainsäädännön kautta.

Seuraavissa kappaleissa Sivista ottaa kantaa kulttuuripoliittiseen selontekoon ja ehdottaa joitakin toimenpiteitä jatkoon.

Taidekasvatus ja taidealojen koulutus ovat kulttuurin perusta →

- **koulujen taidekasvatusta sekä**
- **taiteen perusopetusta tulee vahvistaa**
- **kuntien tulee tehdä kulttuurikasvatussuunnitelmat**
- **Suomen vahvaa taidealojen koulutuspanostusta pitää hyödyntää laajasti**

Sivista yhtyy näkemykseen, että kulttuurin perusta saadaan tulevaisuuskestäväksi ennen kaikkea taidekasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen avulla. Taidekasvatus rakentaa pohjan läpi elämän kestäväälle taidesuhteelle, jota ilman taiteen ja kulttuurin potentiaali yhteiskunnallisena muutosvoimana ei voi toteutua.

Jotta selonteossa ilmaistut tavoitteet lasten omaehtoisesta kulttuuritoiminnasta ja läpi elämän toteutuvista kulttuurisista oikeuksista voivat toteutua, tulee koulujen perusopetuksessa tapahtuvaa taidekasvatusta vahvistaa. Peruskoulu yhdistää koko nuorisoikäluokan, ja sillä on suuri potentiaali taidekasvatuksen mutta myös harrastamisen alustana.

Kaikissa kunnissa voitaisiin hyödyntää kulttuurikasvatussuunnitelmaa tehokkaammin ja edistää taiteen, kulttuurin ja koulutuksen toimijoiden välistä yhteistyötä syvällisesti. Taiteen perusopetukselle tulee luoda saavutettava ja taideoja yhdenvertaisesti kohteleva rakenne ja rahoitus.

Suomessa on erittäin korkeatasoinen ja vetovoimainen taide- ja kulttuurialan koulutus tohtorintutkintoon ja taiteelliseen tutkimukseen asti. Vuonna 2023 päätyössään kulttuuriammateissa työskentelevistä 64 % oli korkea-asteen koulutus, siinä missä korkeakoulutettujen osuus muiden alojen ammattilaisista oli 41 %. Tätä kasvatus- ja koulutuspanostusta ei tule hukata vaan hyödyntää kasvun mahdollisuutena.

Uudistuminen, kestävyys ja aineettoman arvon kasvu tulee mahdollistaa panostuksilla

Taide, kulttuuri- ja luovat alat tuottavat suurimmaksi osaksi aineetonta arvoa muuta teollisuutta kestävämmiin. Kulttuuri- ja luovien alojen tuntuvat talous- ja hyvinvointivaikutukset kehittyvät kokonaisuuden ymmärryksellä ja riittävällä, pitkäjänteisellä panostuksella alan kasvuun. Alan julkisen perus- ja yritysrahoituksen tulee olla nykyistä merkittävästi isompaa mahdollistaakseen aineettoman arvonluonnin.

Sivista yhtyy tavoitteeseen, että opetus- ja kulttuuriministeriön taiteelle ja kulttuurille kohdentuvan julkisen rahoituksen tulisi olla vähintään yhden prosentin tasolla valtion talousarviosta, mutta alan tulisi voida tehokkaammin hyödyntää myös yrityksille suunnattuja palveluita ja tukia. Kulttuuri- ja luovien alojen perus- ja yritysrahoitus tulee nähdä investointina.

Taiteilijoiden asemaa tulee parantaa →

- **taiteilijoille tulee luoda enemmän mahdollisuuksia palkkatyöhön sekä**
- **parantaa yrittäjyyden edellytyksiä**
- **erillisratkaisusta tulee pyrkiä kohti yleisiä työmarkkina- ja sosiaaliturvaratkaisuja**

Sivista näkee, että kulttuuri- ja luovien alojen kasvu eivät ole mahdollisia ilman sisältöjä luovia ”perustaiteen” tekijöitä: taiteilijoita ja muita luovia tekijöitä. Kulttuuri- ja luovilla aloilla toimivilla tulee olla nykyistä parempi työ- ja toimintaympäristö tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa laajenevia mahdollisuuksia palkkatyöhön alan yhteisöissä/organisaatioissa, sote- ja muilla sektorilla sekä luovien alojen yrittäjyyden edellytysten parantamista mm. yrittäjyyskoulutuksen avulla.

Tulee kehittää toimenpiteitä, jotka turvaavat Euroopan unionin perusoikeuksien artikla 34:n mukaisesti myös taiteilijoille ja freelancereille oikeudet *”sosiaaliturvaetuuksiin ja -palveluihin, joilla taataan suoja raskauden ja synnytyksen aikana ja sairauden, työtapaturman, hoidon tarpeen ja vanhuuden varalta sekä työpaikan menetyksen varalta.”*

Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä yksilön sosiaaliturva määräytyy joko työntekijä- tai yrittäjästatuksen perusteella. Näin tulisi olla myös luovien alojen toimijoiden kohdalla, sillä järjestelmä muuttuu hitaasti ottamaan alustatyön ja erilaiset freelancetyön muodot huomioon. Ainoastaan taiteilijoita koskevista erillisratkaisista tulee pyrkiä pois.

Kulttuuri- ja luovien alojen yrittäjien tunnistamista ja rahoitusinstrumentteja tulee parantaa →

- **tulisi soveltaa Euroopan unionin suositusta yrityksen määritelmästä ja**
- **luoda soveltuvia yksinyrittäjä- ja P&K-rahoitusinstrumentteja**

Suomessa on 130 000 kulttuuri- ja luovien alojen yritystä, joista suurin osa on yksinyrityksiä. Alan yksityisille elinkeinonharjoittajille, mikroyrityksille ja yhdistyksille tulee luoda paremmin soveltuvia rahoitusinstrumentteja - myös Business Finlandin kautta, jotta kulttuuri- ja luovan alan taiteelliset ja muut innovaatiot mahdollistuvat.

Rakennettavien rahoitusinstrumenttien tulisi ottaa paremmin huomioon Euroopan komission hyväksymä suositus yrityksen määritelmästä (1. Artikla), jossa *”yrityksiksi katsotaan niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta kaikki yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa. Yrityksiksi katsotaan erityisesti yksiköt, jotka harjoittavat käsiteollista toimintaa tai muuta toimintaa yksin tai perheen voimin, henkilöyhtiöt taikka taloudellista toimintaa säännöllisesti harjoittavat yhdistykset.”*

Rahoitussäädösten ja -instrumenttien sekä niiden tulkintojen tulee ottaa paremmin huomioon alan yksin-, mikro- ja pk-yritykset ja elinkeinotoiminta, joka tarvitsee jonkin verran julkista rahoitusta mutta tähtää kannattavaan taloudelliseen toimintaan. Tulee luoda myös rahoitusinstrumentit, joilla autetaan yhteisöjä ja yrityksiä kasvuun ensin kotimaassa ja sitten kansainvälisesti.

Taideorganisaatioiden rahoitusta tulee uudistaa →

- **vos-rahoitusmallia ja arviointia tulee uudistaa**
- **valtionavustuslain tulkintaa ja ohjeistusta tulee yhtenäistää**
- **varainhankinta tulee mahdollistaa**
- **alustamaisempaan toimintaan tulee kannustaa**

Taideyhteisöjen/organisaatioiden rahoitusmalli (vos-järjestelmä) tulee uudistaa ja muita toimivia rahoitusinstrumentteja tulee kehittää. Nykyisen valtionavustuslainsäädännön tulkintaa eri ministeriöissä tulisi yhtenäistää ja ohjeistuksissa tulee mahdollistaa monipuolinen varainhankinta.

Taideyhteisöillä tulee olla tulevaisuudessa nykyistä parempi mahdollisuus kilpailla julkisesta perusrahoituksesta niin, että uudistuminen mahdollistuu. Valtionrahoituksen allokointiin tulee kehittää dynaamisempi rahoitusmalli, joka mahdollistaa eri taidealojen ja toimijoiden diversiteettiä koko Suomessa. Taideyhteisöjen rahoitusmallin tulee mahdollistaa taide- ja kulttuurikentän toimijoiden laajuuden, laadun ja vaikuttavuuden mittaaminen sekä mahdollistaa vastinrahoitus. Yhteisöjen toiminnan arviointi on tärkeää, jotta uudistuminen mahdollistuu.

Sivista näkee, että monia nykyisiä taideorganisaatioita eri puolilla maata voisi kannustaa toimimaan alustamaisemmin, kuten jo nyt Espoon teatteri, Zodiak – Uuden tanssin keskus, kirjailijatalot tms. Alustatoimija mahdollistaisi entistä useammalle ryhmälle ja yksilöille osallistumisen taiteen ja kulttuurin luomiseen, organisaatioiden yhteistuotannot sekä tehokkaan kotimaisen ja kansainvälisen taiteen kiertämisen ympäri Suomen, mikä samalla lisäisi taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta.

Helsingissä 18.3.2025

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen

Paula Tuovinen, asiantuntija, politiikka ja vaikuttaminen
paula.tuovinen@sivista.fi, puh. +358503034873

Sivistysala tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Sivista edustaa 400:aa yksityistä sivistysalan työnantajaa. Jäsentemme palveluksessa on 69 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.